

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПІД ЧАС МИТНОГО ОФОРМЛЕННЯ ТОВАРІВ І ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ

З.Р. Шайхлісламов, Д.А. Янушкевич

Розглянуто актуальні питання розвитку інформаційних технологій під час митного оформлення товарів і транспортних засобів з урахуванням системи управління ризиками. Митними органами здійснено аналіз, виявлення та оцінку ризиків із застосуванням багатофункціональної комплексної системи «Електронна митниця».

***Ключові слова:** ринок, ризики, аналіз, управління, ланцюг, експортер, імпортер, технології, митниця, декларування, документообіг.*

АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ РАЗВИТИЯ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ПРИ ТАМОЖЕННОМ ОФОРМЛЕНИИ ТОВАРОВ И ТРАНСПОРТНЫХ СРЕДСТВ

З.Р. Шайхлісламов, Д.А. Янушкевич

Рассмотрены актуальные вопросы развития информационных технологий при таможенном оформлении товаров и транспортных средств на основе системы управления рисками. Таможенными органами осуществлен анализ, выявление и оценка рисков с применением многофункционального комплексной системы «Электронная таможня».

***Ключевые слова:** рынок, риски, анализ, управление, цепь, экспортер, импортер, технологии, таможня, декларирование, документооборот.*

TOPICAL ISSUES OF DEVELOPING INFORMATION TECHNOLOGIES IN CUSTOMS CLEARANCE OF GOODS AND VEHICLES

Z. R. Shaykhislamov, D. A. Yanushkevych

The problem of development and implementation of information technology for customs clearance of goods and vehicles is based on risk management system.

Mandatory structural element of solution to this problem is to create an electronic information systems that must be interoperable between similar systems of different countries that are available, manageable, secure, integrated and controlled.

The introduction of information technology into customs clearance of goods and vehicles based on risk management system enables along with other benefits of optimizing the transport and customs procedures and technology to ensure transportation of goods that can be in the selection of the goods and vehicles with a high degree of risk control, choosing the most appropriate forms of customs control to confirm or refute the information about the potential risks.

Realization of the concept of «e-customs» provides liquidation difference between the customs procedures in Ukraine and the EU, implementation of commitments undertaken by Ukraine to the international community, achieving the appropriate level of informational interaction between government bodies, providing services to legal entities and natural persons.

The constituent elements of «e-customs» should be such subsystems as: electronic declaration, electronic document management, risk analysis and management, monitoring of transit, the only interagency automated system for the collection, storage and processing of information, including the various departments, the implementation of automated all types of state control, a unified framework of regulatory and reference documents used for customs purposes, information support post-audit and law enforcement.

Keywords: *market risk analysis, management, chain, exporter, importer, technology, customs, declaration, document.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Тенденції світового розвитку визначають нові завдання щодо спрощення митних процедур та процедур логістики під час здійснення зовнішньоекономічних операцій при переміщенні товарів та транспортних засобів через митний кордон України та зменшення ризиків порушення митних правил.

У міжнародному ланцюгу поставок товару споживачу внутрішнього ринку беруть участь виробник товару, експортер, перевізник, імпортер. У багатьох ланцюгах поставок ключове значення належить організації митного оформлення й митного контролю як у разі експорту/імпорту товарів, так і їх транзиту митною територією держави або союзу держав. Незалежно від складу учасників міжнародного ланцюга поставок, кожен учасник для митних органів має гарантувати безпеку своєї ланки. У зв'язку із занепокоєнням світової спільноти питаннями захисту міжнародного ланцюга поставок від тероризму значну увагу почали приділяти безпеці. Адже світова торгова система є надто вразливою перед терористичними замахами, які можуть завдати серйозних збитків усій світовій економіці [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До основних ланок міжнародного ланцюга поставки товарів, що є вхідними даними системи аналізу й управління ризиками митних адміністрацій країни відправлення і країни призначення товару та об'єктами аналізу ризиків, можна віднести:

- товари, що перебувають під митним контролем;
- код товару відповідно до УКТЗЕД;
- країна походження товарів;
- країна відправлення та призначення товарів;
- транспортний засіб і маршрут переміщення товарів;
- митна вартість;
- експортер, імпортер (продавець, покупець), агент тощо;
- діяльність декларантів та інших осіб, що мають повноваження стосовно товарів, які перебувають під митним контролем;
- відомості, що містяться в транспортних, комерційних, митних та інших документах;
- документи, що надаються для митного оформлення, у тому числі відомості в зовнішньоекономічних договорах (контрактах) та/або документах, які підтверджують право володіння, користування та/або розпорядження товарами;
- результати застосування форм митного контролю тощо.

Вхідні дані, наведені вище, є інформаційним масивом для здійснення аналізу ризиків міжнародного ланцюга поставок товарів.

Із метою створення безпечних і сприятливих міжнародних ланцюгів поставок товарів у Всесвітній митній організації (ВМО) спільно з представниками міжнародних торговельних кіл та митними адміністраціями країн-членів ВМО розроблено Рамкові стандарти безпеки і сприяння міжнародній торгівлі ВМО (Рамкові стандарти), які були затверджені в червні 2005 р. [4]. Як зазначається в передмові Рамкових стандартів, огляд кожної партії вантажів просто паралізував би світову торгівлю, тому сучасні митні адміністрації застосовують системи управління ризиками.

Обов'язковим структурним елементом вирішення цієї проблеми є створення електронної інформаційної системи, яка має бути функціонально сумісною з аналогічними системами різних країн, буде доступною, керованою, безпечною, об'єднаною та контрольованою. Європейська спільнота визначає, що шлях до цього – зменшення різниці між митними процедурами країн світу, та називає механізм її реалізації «Електронною митницею». Держави-члени ЄС ухвалили рішення діяти в рамках структури «Електронної Європи» та затвердили Рішення Ради ЄС щодо простого та безпаперового

середовища для митних адміністрацій та суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності [5; 6].

Аналогічні завдання при втіленні новітніх технологій у митну справу ставлять собі митні адміністрації багатьох країн СНД, Азії та Америки. Вони відрізняються лише термінами реалізації та окремими деталями. Отже «Електронна митниця» – це не тільки утворення декількох країн, це майбутнє митної спільноти світу.

Мета статті – вивчення місця та ролі розвитку інформаційних технологій під час митного оформлення товарів і транспортних засобів у системі аналізу та управління ризиками (СУР) при митному контролі в міжнародному ланцюгу поставок товарів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Здійснення митними органами аналізу, виявлення та оцінки ризиків включають такі систематичні заходи [2; 3]:

- виявлення умов і факторів, що впливають на виникнення ризиків;

- визначення сфер ризику;

- визначення індикаторів ризику;

- здійснення оцінки ймовірності виникнення ризиків та можливої шкоди в разі їх прояву.

Значне місце в цій системі займає багатофункціональна комплексна система «Електронна митниця», спрямована на зміцнення митної безпеки України, адаптацію Єдиної автоматизованої інформаційної системи Державної митної служби України (ЄАІС) та нової комп'ютеризованої транзитної системи ЄС, оперативне отримання актуальної та достовірної інформації про наміри щодо здійснення зовнішньоекономічних операцій, створення умов для прискорення процедур митного контролю та митного оформлення, поліпшення соціального та інформаційного обслуговування населення, удосконалення інформаційної інфраструктури Державної митної служби України.

В Японії для електронного декларування використовується автоматизована система NACCS (Nippon Automated Cargo and Port Consolidated System), яка об'єднує між собою учасників ЗЕД із учасниками митних служб держави. Для оформлення вантажів із використанням такої системи декларанту потрібно лише заповнити зі свого персонального комп'ютера необхідні дані про товар: його найменування, країну походження, контрактну вартість, а також вартість транспортування.

У США діє аналогічна система. Американська система АКС (автоматизована комерційна система) є прототипом японської.

У країнах ЄС для передачі даних в електронному вигляді використовується система NCTS (New Computerized Transit System). У ЄС електронне декларування товарів є обов'язковим. Така система дає можливість декларантам надавати декларації в електронному вигляді до прибуття вантажу, проводити аналіз ризиків та прискорювати обробку даних.

Протягом 1994–2005 років використовувалися нові інформаційні технології, удосконалювалися вже існуючі автоматизовані системи та відбувався розвиток власних інформаційних ресурсів. У результаті була створена центральна база даних електронних копій ВМД (вантажна митна декларація), контроль доставки вантажів та митного оформлення відбувались у процесі автоматизації. Формування електронних копій вантажних митних декларацій і дотепер здійснюється суб'єктами ЗЕД. За ці роки було впроваджено відомчу електронну пошту і транспортну мережу супутникового зв'язку. Відомча телекомунікаційна мережа та комплексна система захисту інформації перебувають на стадії побудови.

З 01.06.2012 р. набула чинності нова редакція Митного кодексу України, яка передбачає, що проведення митного контролю та митного оформлення товарів, транспортних засобів комерційного призначення здійснюється з використанням інформаційних технологій, у тому числі заснованих на інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних системах, і засобів їх забезпечення. Електронна митниця [e-customs] – це багатофункціональна комплексна система, яка поєднує інформаційно-комунікативні технології та сукупність механізмів їх застосування і дає можливість підвищити якість митного регулювання та вдосконалити митне адміністрування з метою забезпечення митної безпеки України. Метою автоматизованої системи «Електронна митниця» є забезпечення митної безпеки держави, завдяки:

- постійному двосторонньому потоку інформації від суб'єктів ЗЕД, органів державної влади, а також митних адміністрацій інших держав;
- автоматизації всіх процесів митних процедур, з митного контролю та оформлення вантажів до їх супроводження;
- інформаційному забезпеченню правоохоронної діяльності та контролю за переміщенням товарів.

Складовими елементами «Електронної митниці» повинні бути такі підсистеми, як: електронне декларування; електронний документообіг; аналіз ризиків і керування ними; контроль за транзитом; єдина міжвідомча автоматизована система збирання,

збереження та обробки інформації, у тому числі від різних відомств; автоматизоване здійснення всіх видів державного контролю; уніфікована база нормативних та довідкових документів, які використовуються в митних цілях; інформаційне забезпечення пост-аудиту та правоохоронної діяльності.

Принципами побудови «Електронної митниці» є такі:

- законність;
- достовірність, цілісність та доступність інформації;
- єдність форматів даних, технічних і технологічних параметрів;
- уніфікованість документів;
- багаторівневість зберігання та доступу до інформації.

Основними напрямками створення «Електронної митниці» є такі:

1. Розвиток системи технічних та програмних комплексів автоматизації технологічних процедур митного контролю та митного оформлення.

2. Розвиток системи електронного документообігу.

3. У сфері накопичення та адміністрування відомчих інформаційних ресурсів:

- модернізація архітектури єдиної автоматизованої інформаційної системи та баз даних у напрямі забезпечення відмовостійкості, цілісності, несуперечності, достовірності, актуальності та доступності інформації;

- модернізація та вдосконалення механізмів доступу до інформаційних ресурсів органів Державної влади України;

- розвиток та вдосконалення функціональних підсистем ЄАІС для автоматизації діяльності митних органів України.

4. У сфері телекомунікацій:

- організація каналів зв'язку між центральними офісами митних органів та їх віддаленими підрозділами шляхом подальшої розбудови відомчої телекомунікаційної мережі (ВТМ) на базі сучасних технологій передачі даних на засадах отримання послуг у телекомунікаційних операторів України;

- організація міжнародних каналів зв'язку для реалізації угод з інформаційного обміну на базі сучасних технологій передачі даних;

- створення системи відомчого телефонного зв'язку та системи передачі відеозображення у складі ВТМ на базі сучасних технологічних рішень;

- модернізація та оснащення митних органів сучасними обчислювальними мережами, засобами обробки та передачі інформації.

5. У сфері розвитку систем захисту інформації:

- побудова комплексної системи захисту інформації (КСЗІ) шляхом упровадження типових рішень КСЗІ на різних рівнях обробки та збереження інформації на об'єктах інформаційної діяльності;

- організація та проведення атестації об'єктів інформаційної діяльності митних органів відповідності до вимог законодавства у сфері захисту інформації.

Висновки. Запровадження розвитку інформаційних технологій під час митного оформлення товарів і транспортних засобів з урахуванням системи управління ризиками дає змогу разом з іншими перевагами оптимізувати транспортно-митні технології та процедури забезпечення перевезень вантажів, що може полягати в обранні товарів і транспортних засобів із високим ступенем ризику для контролю, у виборі найбільш доцільних форм митного контролю для підтвердження або спростування відомостей стосовно потенційних ризиків. Таким чином, упровадження концепції «Електронної митниці» забезпечить ліквідацію різниці між митними процедурами в Україні та ЄС, реалізацію взятих Україною зобов'язань перед міжнародною спільнотою, досягнення належного рівня інформаційної взаємодії органів влади, надання послуг юридичним та фізичним особам.

Список джерел інформації / References

1. Пашко П. В. Митна безпека (теорія, методологія та практичні рекомендації): моногр. / П. В. Пашко. – Одеса : ПЛАСКЕ, 2009. – 628 с.

Pashko, P.V. (2009), *Customs security (theory, methodology and practical advice)*. Monoghr, PLASKE, Odesa, 2009, 628 p.

2. Митний кодекс України від 13.03.2012 № 4495-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2012. – 552 с.

"Customs code of Ukraine of 13.03.2012 № 4495-VI", *Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine (BVR)*, 2012. 552 p.

3. Мацкевич В. Обеспечение безопасности цепи поставок товаров в ЕС / В. Мацкевич // Таможня и ВЭД. – 2008. – № 11 – С. 13–15.

Matskevich, V. (2008), "Securing the supply chain in the EU". *Customs and foreign trade*, № 11, pp. 13-15.

4. Рамкові стандарти безпеки та полегшення всесвітньої торгівлі Всесвітньої митної організації. [Електронний ресурс] — Режим доступу : <<http://zakon1.rada.gov.ua>>.

"Framework safety standards and facilitate world trade World Customs Organization", available at: <http://zakon1.rada.gov.ua>

5. Міжнародна конвенція про спрощення та гармонізацію митних процедур. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.

"International convention on the simplification and harmonization of customs procedures", available at: <<http://zakon.rada.gov.ua>>

6. Регламент (ЄС) № 450/2008 Європейського парламенту і Ради від 23 квіт. 2008 р. про встановлення Митного кодексу Співтовариства (Модернізованого Митного кодексу) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://eurodocs.sdla.gov.ua>.

"Regulation (EU) № 450/2008 of the European Parliament and of the Council of 23 apr. 2008 on establishing the Community Customs Code (Modernised Customs Code)", [Електронний ресурс]: <http://eurodocs.sdla.gov.ua>

Янушкевич Дмитро Анатолійович, канд. техн. наук, доцент, кафедра товарознавства та експертизи якості товарів, Харківський торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету. Адреса: пров. О. Яроша, 8, м. Харків, Україна. Тел.: 050-40-29-659; e-mail yada_nmc@ukr.net

Янушкевич Дмитрий Анатольевич, канд. техн. наук, доц., кафедра товароведения и экспертизы качества товаров, Харьковский торгово-экономический институт Киевского национального торгово-экономического университета. Адрес: пер. О. Яроша, 8, г. Харьков, Украина Тел.: 050-40-29-659; e-mail: yada_nmc@ukr.net

Yanushkevych Dmitri A., candidate of technical Sciences, senior researcher, associate, Professor associate Professor of the chair of commodity research and examination the quality of the goods, Kharkov Institute of trade and economics of Kyiv National University of trade and Economics (Ukraine), Tel: 050-40-29-659; e-mail: yada_nmc@ukr.net

Шайхлісламов Земфір Рафікович, канд. психол. наук, ст. наук. співроб, доц., кафедра товарознавства та експертизи якості товарів, Харківський торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету. Адреса: пров. О. Яроша, 8, м. Харків, Україна Тел.: 096-76-255-76; e-mail: shaykh-r@mail.ru

Шайхлісламов Земфир Рафикович, канд. психол. наук, ст. науч. сотрудник, доц., кафедра товароведения и экспертизы качества товаров, Харьковский торгово-экономический институт Киевского национального торгово-экономического университета. Адрес: пер. О. Яроша, 8, г. Харьков, Украина Тел.: 096-76-255-76; e-mail: shaykh-r@mail.ru

Zemfir Rafikovich Shaykhlislamov, candidate of psychological Sciences, senior researcher, associate Professor of the chair of commodity research and examination the quality of the goods, Kharkov Institute of trade and economics of Kyiv National University of trade and Economics. Address: lane. O. Yarosh, 8, Kharkov, Ukraine. Tel: 096-76-255-76; e-mail: shaykh-r@mail.ru

*Рекомендовано до публікації д-ром техн. наук, проф. М.П. Головка, канд. техн. наук А.М. Чуйко, канд. техн. наук В.А. Афанасьєвою.
Отримано 15.03.2014. ХДУХТ, Харків.*